

بررسی جایگاه روش تحقیق در آثار مکتوب شهرسازی

نمونه موردی: مجلات معتبر در حوزه نظریه‌های شهرسازی

مرتضی هادی جابری مقدم *

سارا وثوقی **

چکیده

روش‌شناسی و روش تحقیق به عنوان بخش کلیدی و مهم رویه‌های شهرسازی شناخته می‌شوند. این مقاله با رویکردی انتقادی، نقش روش‌شناسی و کاربرد آن در آثار تأثیرگذار حوزه نظریه‌های شهرسازی را بررسی و تحلیل می‌کند. این آثار شامل ده مجله معتبر بین‌المللی در حوزه نظریه‌های شهرسازی معاصر و مقالات آنها می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که رویکرد واحدی در حمایت از نقش و اهمیت روش‌شناسی نه در شرایط پذیرش مجلات و نه در مقالات آنها وجود ندارد که می‌تواند بیانگر این امر باشد که روش تحقیق از دیدگاه این آثار در درجه پایینی از اهمیت قرار دارد. نتایج این مقاله می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های بیشتر درباره مقوله روش تحقیق در سایر حوزه‌ها و رویه‌های شهرسازی باشد.

واژگان کلیدی: روش‌شناسی، روش تحقیق، رویه‌های شهرسازی، نظریه‌ها و مجلات شهرسازی

۱. مقدمه^۱

روش تحقیق، اغلب به عنوان مقوله‌ای مهم در شهرسازی معرفی می‌شود. از سوی برخی، روش تحقیق به عنوان یکی از مبانی و پایه‌های هر تحقیق شناخته می‌شود و می‌تواند در تعیین اعتبار یافته‌های تحقیق نقشی تعیین‌کننده داشته باشد. به عنوان نمونه، فلکانبریج^۲ که در مقاله خود بخشی از رویکردهای روش‌شناختی را در حوزه جغرافیای اقتصادی - به ویژه در تحلیل روابط قدرت - مورد نقد قرار داده، معتقد است که روش تحقیق می‌تواند در صحت داده‌های جمع‌آوری شده و استحکام تحلیل‌های این حوزه بسیار تأثیرگذار باشد. وی معتقد است که بازنگری در روش‌های تحقیق برای دستیابی به فهم دقیق‌تر و حقیقی‌تر از موضوع مورد مطالعه - که در بحث‌های اخیر جغرافیای اقتصادی فهم بهتر روابط قدرت است - ضروری است (۲۰۱۲، ص ۷۳۶).

این امر نشان می‌دهد که وی اعتبار دستاوردهای تحقیق را در ارتباط مستقیم با روش تحقیق به کار برده شده در آن می‌داند. این دیدگاه به نظر گلدستین^۳ که به بررسی کیفیت تحقیقات شهرسازی و ارتباط آن با آموزش روش‌های تحقیق در دوره دکتری می‌پردازد بسیار نزدیک است. وی کیفیت تحقیقات شهرسازی را تابعی از آموزش مناسب روش‌های تحقیق می‌داند و می‌گوید با تجدید نظر و آموزش جدی‌تر روش‌های تحقیق در دوره‌های دکتری می‌توان به این اطمینان دست یافت که کیفیت مطلوب تحقیقات شهرسازی تداوم می‌یابد و از دستاوردهایی که در طول سی سال گذشته به دست آمده پیشی می‌گیرد (۲۰۱۲، ص ۴۹۶).

روش تحقیق نه تنها از عوامل موثر بر کیفیت تحقیقات شهرسازی شناخته شده، بلکه به عنوان یکی از عواملی که می‌تواند در تعریف هویت و شخصیت مستقل شهرسازی نقشی بنیادی ایفا کند معرفی شده است. گلدستین و کرمین^۴ در بررسی میزان انسجام رشته شهرسازی و دستیابی آن به هویتی مستقل، وجود استانداردهای روش‌شناختی در حوزه یک رشته را معیار مهمی می‌دانند که نشان می‌دهد آن رشته تا چه اندازه از سایر رشته‌ها متمایز است. آنها عنوان می‌کنند که «اگر شهرسازی رشته منسجم‌تری شده باشد، ما باید شاهد افزایش میزان همگرایی در اهداف،

۱. مقاله حاضر با بهره‌گیری از یافته‌های طرح پژوهشی با عنوان «بررسی جایگاه روش‌شناسی در مجلات شهرسازی» که توسط نویسندگان مقاله و همکاری خانم سمانه خایف انجام و در معاونت پژوهشی پردیس هنرهای زیبا - دانشگاه تهران ثبت گردیده، تدوین و به رشته تحریر درآمده است.

2Faulconbridge.

3Goldstein.

4Goldstein & Carmin.

رویکردهای روش‌شناختی و معیارهای ارزیابی [آن] باشیم» (۲۰۰۶، ص ۶۹). به عبارت دیگر، دستیابی به انسجام و وحدت رویه بیشتر در موضوع روش‌های تحقیق یکی از عواملی است که دستیابی به آن می‌تواند در شناخت رشته شهرسازی به عنوان رشته‌ای متمایز و منسجم بسیار موثر واقع شود.

روش تحقیق افزون بر این، بخشی از آموزش شهرسازی را نیز به خود اختصاص داده است. در برخی از دانشکده‌های شهرسازی کشورهای توسعه‌یافته - از جمله دانشگاه‌های برکلی، کانبرا و روتجرز^۳ روش تحقیق از مقطع کارشناسی به دانشجویان تدریس می‌شود. دانشکده‌های شهرسازی در ایران نیز چنین روندی را در آموزش روش تحقیق دنبال کرده و آن را به عنوان یک واحد درسی از مقطع کارشناسی ارائه می‌دهند (بحرینی و فلاح منشادی، ۱۳۹۳).

از سوی دیگر تحقیقات تجربی نشان می‌دهد که از نظر دانش‌آموختگان نیز روش تحقیق بخش مهمی از آموزش شهرسازی است. در آمریکا، در گزارشی که توسط کمیسیون آموزش دکتری در شهرسازی در سال ۱۹۹۳ ارائه شد، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دوره دکتری «یادگیری روش تحقیق به صورت مستقل را مهم‌ترین جنبه آموزشی دوره دکترا و در عین حال مشکل‌ترین چالش این دوره‌گذاشته و اعلام کردند که تاکنون این دوره در ایجاد آمادگی کافی درباره روش‌های تحقیقی که آنها برای انجام یک پژوهش مستقل بدان نیاز دارند، موفق نبوده است. نمونه‌ای دیگر از این نوع تحقیقات تجربی، نظرسنجی است که در ایران در سال ۱۳۹۱ از دانشجویان مقطع کارشناسی، دانش‌آموختگان و اساتید دانشگاه درباره مهم‌ترین واحدهای درسی رشته شهرسازی در دوره کارشناسی انجام شده است. این نظرسنجی نشان می‌دهد که روش تحقیق در میان سی و هشت واحد درسی از نظر مجموع پرسش‌شوندگان جزء ده واحد درسی مهم دوره کارشناسی بوده و از نظر اساتید رشته شهرسازی، روش تحقیق پنجمین واحد درسی پر اهمیتی است که به دانشجویان ارائه می‌شود (بحرینی و فلاح منشادی، ۱۳۹۳). بدین ترتیب به نظر می‌رسد که روش تحقیق

1 University of California, Berkeley.

2 University of Canberra, Australia.

3 Rutgers, the State University of New Jersey.

4 <http://www.berkeley.edu>; <http://www.canberra.edu.au>; <http://www.rutgers.edu>

5 The Report of the Commission on the Doctorate in Planning to the Association of Collegiate Schools of Planning.

6 Innes Cited in Goldstein, 2012, p169

جایگاه مهمی در آموزش شهرسازی نیز دارد.

پس اصحاب رشته شهرسازی روش تحقیق را از این جهت که می‌تواند کیفیت و اعتبار تحقیقات شهرسازی را تحکیم کند و همچنین انسجام و هویت مستقل رشته شهرسازی را تحت تأثیر قرار دهد، مقوله‌ای حائز اهمیت می‌دانند. شاید به همین دلیل نیز بخش مهمی از آموزش شهرسازی به آموزش روش تحقیق اختصاص یافته است. مباحثی این‌چنینی به نحوی از انحاء موند این فرضیه هستند که «روش تحقیق جایگاه مهمی در رویه‌های شهرسازی دارد»؛ اما این فرضیه را می‌توان با اتخاذ رویکردی دیگر و از طریق تأمل در آثار و دستاوردهای تحقیقاتی شهرسازی، که در بسیاری از موارد چارچوب این رشته را شکل می‌دهند، بررسی و ارزیابی کرد.

این مقاله می‌کوشد تا به جای بررسی دیدگاه‌های نظری و یا نگرش اصحاب رشته شهرسازی در باب روش تحقیق و اهمیت آن در شهرسازی، به طور مستقیم به بررسی اهمیت مقوله روش تحقیق و نحوه بازتاب آن در بخشی از آثار و دستاوردهای تحقیقاتی رشته شهرسازی بپردازد که تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته است. البته با توجه به اینکه شهرسازی محدوده گسترده‌ای از تحقیقات نظری و کاربردی را در حیطه‌های تخصصی نظریه شهرسازی، تاریخ شهرسازی، مسکن، توسعه اقتصادی، حمل و نقل، زیرساخت‌های شهری، مطالعات محیطی، طراحی و... را شامل می‌شود (گلدستین و مایر؛ ۲۰۱۰، ص ۷۲). این مقاله مطالعه خود را بر روی بخشی از آثار و دستاوردهای مکتوب شهرسازی در حوزه «نظریه‌های شهرسازی» محدود کرده است و از این میان ده مجله معتبر بین‌المللی در این حوزه و مقالات منتشر شده در آنها را در بازه زمانی مشخص بررسی کرده است. انتظار می‌رود رویکرد حاصل از این مقاله که مبتنی بر یک طرح پژوهشی بوده است، با انجام تحقیقات بعدی گسترش یابد و برای بررسی مقوله روش تحقیق در سایر حوزه‌های تخصصی شهرسازی نیز استفاده شود.

۲. رویکرد و روند پژوهش

برای انجام این پژوهش رویکردی منبعث از جریان فکری پراگماتیسم^۱ در شهرسازی مدنظر قرار گرفته است. بر مبنای این رویکرد، آثار و نتایج کار شهرسازان، مورد تأمل، واکاوی، بررسی و

1 Goldstein & Maier

2 Pragmatism.

تحلیل قرار می‌گیرد. سپس نتیجه این بررسی‌ها در مباحث نظری رشته شهرسازی مطرح و مورد بسط، نقد و استفاده قرار می‌گیرد. پراگماتیست‌ها معتقدند نظریه پردازان شهرسازی باید به جای اینکه برای دستیابی به یک مدل قطعی معقول رقابت کنند و به این موضوع پردازند که معقولیت چگونه شهرسازی را می‌تواند شکل دهد، بهتر است به راویانی از حیثه تجربه و عمل شهرسازی تبدیل شوند و به این موضوع پردازند که شهرسازی چگونه معقولیت را شکل می‌دهد (هوج، ۱۹۹۶، ص ۳۵). بر اساس این رویکرد پراگماتیستی، «نظریه شهرسازی نوعی فهم و شناخت عملی است» (همو، ۲۰۰۷، ص ۱۶) و دستیابی به نظریه شهرسازی نه از طریق استدلال معقول که از طریق استدلال عملی یعنی پرداختن به آنچه که در حیثه تجربه و عمل شهرسازی در حال رخ دادن است امکان‌پذیر است (همان). رویکرد این مقاله بررسی مستقیم دستاوردهای حیثه شهرسازی در جستجوی فهم و شناخت از اهمیت و جایگاه روش تحقیق در شهرسازی است.

بر اساس این از میان آثار مکتوب شهرسازی، ده مجله معتبر بین‌المللی در حوزه نظریه‌های شهرسازی انتخاب شد و در ابتدا شرایط پذیرش این مجلات و سپس مقالات منتشر شده در آنها، به منظور بررسی اهمیت مقوله روش تحقیق و نحوه بازتاب آن در این آثار، با استفاده از شیوه موسوم به «تحلیل محتوا» تحلیل و بررسی گردید. در این مقاله گستره آنچه در حیثه «روش تحقیق» می‌گنجد بسیار وسیع در نظر گرفته شده و هر گونه شرایطی که مشخص کند مقاله از نظر موضوعی، شکلی و محتوایی چگونه باید ارائه شود، جزء روش تحقیق محسوب شده است. از آنجایی که بخشی از شرایط پذیرش مجلات به مشخص کردن این موارد اختصاص می‌یابد، بررسی آن می‌تواند تلقی و استنباطی کلی از رویکرد هر مجله به مقوله روش تحقیق در مقالاتی که مورد پذیرش قرار می‌دهند را نشان دهد. پس افزون بر اشارات مستقیم به «روش تحقیق» و لزوم رعایت یا ذکر آن در مقاله، هر گونه شرایط اعلام شده در شرایط پذیرش مجلات، جزء الزامات مجله در مورد روش تحقیق محسوب شده و در سه حوزه موضوعی، شکلی و محتوایی طبقه‌بندی و تحلیل شده است. تمایز سه حوزه موضوعی، شکلی و محتوایی مشخص می‌کند که روش تحقیق در کدام حوزه، بیشتر مورد توجه مجلات یاد شده بوده است.

پس از آن مقالات این مجلات از سال ۲۰۰۰ تاکنون بررسی شده است. بدین منظور ابتدا

مقالاتی که «عنوان»، «کلید واژه» و یا «چکیده» آنها حاوی واژه‌های روش یا روش‌شناسی بوده استخراج شده و سپس با مطالعه چکیده آنها، این مقالات بر اساس علت و نوع کاربرد واژه روش یا روش‌شناسی طبقه‌بندی شده‌اند. این طبقه‌بندی نشان می‌دهد که چه تعداد از مقالات منتشر شده در این مجلات به روش تحقیق پژوهش انجام شده در چکیده اشاره کرده، چه تعداد از مقالات به معرفی و یا نقد روش یا روش‌های مشخصی در شهرسازی پرداخته و چه تعداد از آنها موضوع روش تحقیق در شهرسازی را بررسی و تحلیل کرده‌اند. به این ترتیب در یک مقایسه موضوعی می‌توان از درجه اهمیت مقوله روش‌شناسی نیز آگاهی یافت.

۳. نحوه انتخاب مجلات

همان‌گونه که اشاره شد، این مقاله بررسی خود را در میان حوزه‌های تخصصی شهرسازی، بر حوزه نظریه‌های شهرسازی محدود کرده است. پس واضح است که طیف وسیعی از مجلاتی که به سایر حوزه‌های تخصصی شهرسازی می‌پردازند خارج از محدوده انتخاب و بررسی تحقیق حاضر قرار گرفتند. در میان مجلاتی که مقالاتی در ارتباط با نظریه‌های شهرسازی منتشر می‌کنند، در ابتدا به نظر می‌رسید که ضریب تأثیر مجلات - که بر اساس میزان ارجاع مقالات منتشر شده در آنها بنیان نهاده شده است - معیار مناسبی برای انتخاب ده مجله معتبر در این حوزه باشد؛ اما با توجه به اینکه برخی از تحقیقات اخیر نشان می‌دهند ضریب تأثیر مجلات معیار مناسبی برای ارزیابی آنها از نظر میزان اعتبار و اهمیت آنها در حیطه شهرسازی و در میان جامعه شهرسازان نیست، این نحوه انتخاب مورد تجدید نظر قرار گرفت.

بدین ترتیب برای دستیابی به مجلاتی که از مهم‌ترین و معتبرترین مجلات حوزه نظریه‌های شهرسازی شناخته می‌شوند، رویکرد پراگماتیستی مورد اشاره مینا قرارگرفت و به کتاب «جستجویی در نظریه شهرسازی» رجوع شد (ماندلباوم و دیگران، ۱۹۹۶). در این کتاب منتخبی از مقالاتی که در اولین و دومین مجمع جامعه نظریه‌پردازان شهرسازی، به ترتیب در سال ۱۹۸۷ در واشنگتن دی سی و در سال ۱۹۹۱ در دانشگاه آکسفورد ارائه شده‌اند، منتشر شده است. این

1 Goldstein & Maier, 2010; Maier, 2006

2 Explorations in planning theory.

3 Mandelbaum & et al

مجموعه مقالات، آثاری هستند که در حوزه نظریه‌های شهرسازی، توجه جامعه نظریه‌پردازان را جلب کرده و به گفته گردآوران می‌توانند نشان دهنده روند پیشروی شهرسازی در آینده باشند (همان، ص ۱۱). از آنجایی که این مقالات جزء تأثیرگذارترین مقالات در حوزه نظریه‌های شهرسازی شناخته شده‌اند می‌توان گفت مجلاتی که این مقالات را منتشر کرده‌اند نیز جزء تأثیرگذارترین و معتبرترین مجلات در این حوزه می‌باشند. این مجلات عبارتند از:

- Journal of the American Planning Association
- Journal of Planning Education and Research
- Journal of Planning Literature
- Journal of Planning History
- Planning theory
- Planning Theory & Practice
- American journal of sociology
- Environment and Planning A
- Society
- Progress in Human Geography

لازم به ذکر است شش مجله اول از مجلات نامبرده، در نظرسنجی که توسط گلدستین و مایر^۱ از اعضای هیئت علمی دانشکده‌های شهرسازی در آمریکا انجام شده است، نیز از نظر پاسخ دهندگان جزء ارزشمندترین مجلات شهرسازی در حوزه نظریه‌های شهرسازی شناخته شده‌اند (گلدستین و مایر، ۲۰۱۰، ص ۶۹-۷۰). همچنین بررسی ضریب تأثیر این مجلات (به جز مجلات Planning Theory & Practice و Journal of Planning History که ضریب تأثیر آنها موجود نمی‌باشد) در سال ۲۰۱۳ نشان می‌دهد^۲ که ضریب تأثیر همه این مجلات به جز مجله Society بیش از یک است. در این میان مجله Progress in Human Geography دارای بالاترین ضریب تأثیر (۴/۳۹۴) در میان این مجلات است. به این ترتیب به نظر می‌رسد می‌توان چنین فرض کرد که مجلات انتخاب شده جزء معتبرترین و سرآمدترین مجلات در حوزه نظریه‌های شهرسازی معاصر می‌باشند.

¹Goldstein & Maier .

22013 Journal Citation Reports® (Thomson Reuters, 2014).

۴. بررسی مقوله روش تحقیق در مجلات منتخب

با توجه به اهمیت مقوله روش تحقیق، اشاره شده در ابتدای مقاله و نقش آن در اعتبار تحقیقات شهرسازی و نیز انسجام رشته و حرفه شهرسازی چنانچه بتوان نشان داد که وحدت رویه و وحدت مفهومی در آثار شهرسازی و به طور نمونه در مجلات انتخابی در مورد مقوله روش تحقیق وجود دارد، آنگاه امیدواری به امکان تعمیم این وحدت رویه و وحدت مفهومی در سایر حوزه‌های شهرسازی افزونی خواهد یافت. به همین منظور در بررسی و تحلیل محتوای مجلات انتخاب شده و آثار منتشر شده در آنها طی دهه اخیر از سطحی‌ترین لایه در جستجوی اهمیت مقوله روش تحقیق و وحدت رویه در این زمینه بوده‌ایم. به این معنا که حتی اگر مجلات، الزاماتی شکلی را برای مقالات عنوان کرده‌اند با تساهل و تسامح این الزامات را به عنوان گونه‌ای تأکید بر روش تحقیق به شمار آورده‌ایم. پس از این سطح، الزامات موضوعی و سپس الزامات و محدودیت‌های محتوایی را به همین منوال مد نظر قرار داده‌ایم. به این ترتیب هر یک از شرایط و الزامات در این بخش به صورت جداگانه و در قالب کلی زیر بررسی و تحلیل شده است:

الف. شرایط و الزامات شکلی: هر گونه ضوابط مشخص شده در مورد حجم مقاله (مثل تعداد کلمات، نوع و اندازه قلم، فاصله خطوط)، سبک نگارش (روش ارجاع، روش کاربرد کلمات و...) و نحوه ارائه جداول، اشکال، پی‌نویس‌ها و یادداشت‌ها؛

ب. شرایط و الزامات موضوعی: تعیین محدودیت برای موضوعات مقالاتی که مجله اقدام به پذیرش آنها خواهد کرد؛

ج. شرایط و الزامات محتوایی: هر گونه خط‌مشی در مورد چگونگی ارائه محتوای مقاله مانند مشخص کردن بخش‌هایی که باید مقاله در ذیل آنها ارائه شود و یا ملزم کردن نویسندگان به ذکر مواردی که به نحوی بیانگر روش تحقیق مقاله یا اثر می‌باشد؛ مواردی مانند الزام به ذکر روش-شناسی، مسئله تحقیق و...

پس از بررسی سه مورد بالا، در بخش بعدی بررسی متن مقالات این مجلات که درباره روش-شناسی و روش تحقیق به نگارش درآمده‌اند در دستور کار قرار گرفت. در این بخش نیز از سطحی‌ترین لایه یعنی تعداد مقالاتی که به صورت حداقلی بیانگر اهمیت مقوله روش تحقیق می‌باشند تا روش تحقیق مورد بحث در این مقالات بررسی و تحلیل شده است. به این ترتیب به نظر می‌رسد در نهایت بتوان تصویری از کلیت مقوله روش‌شناسی و روش تحقیق در موضوع نظریه‌های شهرسازی و نیز اهمیت آن و به علاوه میزان وحدت رویه در این مقوله را ارائه کرد و بر این اساس

نسبت به آنچه در قسمت‌های ابتدایی مقاله عنوان شده است قضاوت کرد.

۴-۱. شرایط و الزامات شکلی

مطالعه حاضر نشان می‌دهد همه مجلات منتخب شرایطی را برای شکل ارائه مقالات تعیین کرده‌اند. برای سهولت مقایسه میان این مجلات، شرایط شکلی عنوان شده توسط آنها در سه بخش متمایز مقایسه شده‌اند: شرایطی که «حجم مقاله» را تعیین کرده، شرایطی که «سبک نگارش» یعنی روش ارجاع و روش کاربرد کلمات را مشخص کرده و شرایطی که مشخصات «جزئیات» دیگر مثل جداول و اشکال یا یادداشت‌ها و پی‌نویس‌ها را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول یک ملاحظه می‌شود، برخی از مجلات برای حجم خلاصه مقالات محدودیتی قائل نشده‌اند؛ اما همه مجلات به جز مجله JPL حجم متن مقاله را به نحوی از انحاء مشخص کرده‌اند. در مورد مجله JPL تاکید شده که محدودیتی از سوی داوران برای مقالات مشخص نشده و محدودیت عنوان شده صرفاً ناشی از الزامات نشر است.

در اینجا شاید این پرسش مطرح شود که شرایط شکلی ممکن است تماماً به علت الزامات نشر و نیاز به هم‌شکلی مقالات، شکل گرفته باشد. اما تأکیدی که مجله JPL بر محدودیت اعمال شده از سوی ویراستار (نه داوران) کرده، همچنین تعیین محدودیت حداقلی افزون بر محدودیت حداکثری برای حجم مقالات در برخی از مجلات، نشان می‌دهد که حجم مقاله عاملی اثرگذار در یک پژوهش از سوی داوران و نه صرفاً ویراستاران شناخته می‌شود. البته مقایسه میان مجلات نشان دهنده تفاوت‌های بسیار زیاد میان نظر داوران در مورد حجم مقالات است که از «کمتر از ۵۰۰۰ کلمه» توسط JAPA تا «کمتر از ۱۰۰۰۰» کلمه توسط AJS مشخص شده است. این تفاوت نظر در مورد سایر ویژگی‌های شکلی نیز وجود دارد.

در بخش «سبک نگارش» پنج نوع شیوه ارجاع متفاوت توسط نه مجله تعیین شده است. در مورد روش کاربرد کلمات، بیشتر مجلات توضیحی ارائه نداده و یا به توضیح کلی در این مورد اکتفا کرده‌اند؛ فقط دو مجله منبعی را برای روش کاربرد کلمات مشخص کرده‌اند. در مورد «جزئیات» دیگری مثل یادداشت‌ها و پی‌نویس‌ها، جداول و اشکال نیز برخی از مجلات به دقت تمامی شرایط را مشخص کرده و برخی دیگر صرفاً چند نکته را در این مورد یادآور شده‌اند. البته هر کدام از مجلات در مورد محل قرارگیری این جزئیات، نحوه ارجاع و شماره‌گذاری آنها شرایط متفاوتی قائل شده‌اند. پس افزون بر حجم مقالات، در مورد سایر ویژگی‌های شکلی نیز اتفاق

نظری میان مجلات وجود ندارد. در این مورد که آیا مجلات مستقیماً به روش پژوهش در شرایط شکلی اشاره کرده‌اند، باید گفت برخی از مجلات برای شیوه ارجاع و حتی برای شرایط یادداشت‌ها، پی‌نویس‌ها و جداول نویسندگان را به روش مشخصی - مانند Chicago Manual of Style - ارجاع داده‌اند.

جدول ۱: شرایط و الزامات شکلی پذیرش در ده مجله معتبر بین‌المللی شهرسازی

نام مجله	حجم مقاله		سبک نگارش		سایر شرایط
	خلاصه	تعداد صفحه یا تعداد کلمات	روش ارجاع	روش کاربرد کلمات	
Journal of the American Planning Association (JAPA)	کمتر از ۳۰۰ کلمه	کمتر از ۵۰۰۰ کلمه (بدون احتساب خلاصه، جداول، اشکال، پی‌نوشت‌ها و مراجع)	APA: American Psychological Association	عنوان نشده	- جداول و اشکال: در متن تعبیه شوند؛ دارای عنوان و شماره‌گذاری پی در پی؛ در متن به آنها ارجاع شود. - پی‌نویس‌ها: به صورت محدود استفاده شده و در آخر متن ذکر شود.
Journal of Planning Education and Research (JPER)	کمتر از ۱۰۰ کلمه	کمتر از ۳۰ صفحه (با تصاویر و جداول و منابع)	Chicago Manual of Style - Bluebook: A - Uniform System of Citation ^۱	Webster's Third New International Dictionary	- جداول و اشکال: در متن تعبیه شوند؛ دارای عنوان و شماره‌گذاری پی در پی؛ در متن به آنها ارجاع شود. - پی‌نویس‌ها: با فاصله خطوط دوگام در انتهای نوشته؛ تعداد و طول پی‌نویس‌ها باید حداقل باشد و به منظور استناد و قدرانی استفاده نشود.

۱. مرجع مشخص شده برای این مجله، مقررات دولتی و تصمیمات دانشگاه‌های ملی است.

<p>– جداول و اشکال: اشکال باید سیاه و سفید و دارای شرح باشند؛ جداول دارای عنوان و شماره‌گذاری متوالی.</p> <p>– یادداشت‌ها: یادداشت توضیحی^۱ (نه پی‌نویس) در صورت لزوم به صورت خلاصه و با شماره‌گذاری متوالی (مراجعه به Chicago Manual of Style)</p>	<p>Webster's Tenth New International Dictionary</p>	<p>Chicago Manual of Style</p>	<p>بدون محدودیت رسمی محدودیت ویراستار: تا ۱۱۰۰۰ کلمه</p>	<p>کمتر از ۱۰۰ کلمه</p>	<p>Journal of Planning Literature (JPL)</p>
<p>– جداول و اشکال: در متن به آنها ارجاع شود.</p> <p>– تصاویر: سیاه و سفید باشند.</p>	<p>–</p>	<p>Chicago Manual of Style</p>	<p>بین ۱۵ تا ۲۵ صفحه (بدون تصاویر)</p>	<p>کمتر از ۱۰۰ کلمه</p>	<p>Journal of Planning History (JPH)</p>
<p>– جداول و اشکال و پی‌نویس-ها:</p> <p>SAGE UK Style Guide</p>	<p>یکپارچه (مطابق انگلیسی انگلستان یا آمریکا)</p>	<p>SAGE Harvard reference style</p>	<p>کمتر از ۷۰۰۰ کلمه</p>	<p>کمتر از ۱۰۰ کلمه</p>	<p>Planning theory (PLT)</p>
<p>– جداول و اشکال: همه در انتهای متن؛ ارجاع به جداول با عنوان جدول و ارجاع به سایر اشکال (تصاویر، نمودار و...) به عنوان شکل، با شماره‌گذاری</p>	<p>یکپارچه باشد (مطابق انگلیسی انگلستان یا آمریکا)</p>	<p>American Psychological Association :APA</p>	<p>بین ۵۰۰۰ تا ۹۰۰۰ کلمه</p>	<p>کمتر از ۱۰۰ کلمه</p>	<p>Planning Theory & Practice (PTP)</p>

متوالی. پی‌نویس‌ها: از نوشتن پی‌نویس تا حد امکان اجتناب شود و در صورت ضرورت در انتهای متن.					
- جداول و اشکال: توضیح کامل درباره نوع قلم و نحوه شماره‌گذاری جداول و اشکال. - پی‌نویس: پی‌نویس در انتها یا داخل متن پذیرفته می‌شود.	-	Author/date style	کمتر از ۱۰۰۰۰ کلمه	کمتر از ۱۰۰ کلمه	American journal of sociology (AJS)
- جداول و اشکال: ارجاع به جداول و تصاویر در داخل متن و شماره‌گذاری متوالی بر اساس ترتیب ارجاع مقالات	-	House style	بین ۷۰۰۰ تا ۹۵۰۰ کلمه (کل مقاله از خلاصه تا منابع)	-	Environment and Planning A (EPA)
-	-	-	بین ۲۵۰۰ تا ۵۰۰۰ کلمه	-	society
جداول و اشکال و پی‌نویس‌ها: SAGE UK Style Guide		SAGE Harvard reference style	۴۰۰۰ تا ۸۰۰۰ کلمه	-	Progress in Human Geography (PHG)

بدین ترتیب در صورتی که مقصود از روش‌شناسی و روش تحقیق را در حد الزامات شکلی تقلیل دهیم، می‌توان نتیجه گرفت که وحدت رویه‌ای میان این مجلات وجود ندارد و هر یک از آنها دستورالعمل مربوط به خود را دارند، اما به اختصار شرایط و الزاماتی را عنوان کرده‌اند.

۲-۴. شرایط و الزامات موضوعی

نتایج بررسی شرایط موضوعی پذیرش در جدول دو نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده

می‌شود نیمی از مجلات، از نظر موضوعی شرایط و یا الزامات خاصی را برای مقالات تعیین نکرده‌اند؛ اما در مورد سایر مجلات محدودیت‌های موضوعی مشخص شده برای مقالات را می‌توان با یکدیگر مقایسه کرد. از میان مجلاتی که به تعیین شرایط موضوعی پرداخته‌اند، به جز مجله JPH، بقیه اشاراتی به موضوع «روش» یا «روش‌شناسی» داشته‌اند. دو مجله JPER و JAPA نویسندگان را به ارائه مقالاتی در ارتباط با توسعه روش‌ها یا به عبارت دیگر ارائه روش‌های جدید در شهرسازی توصیه کرده‌اند. البته مجله JPER به طیف خاصی از روش‌ها یعنی روش‌های تحلیلی و گسترش آن در حوزه شهرسازی به عنوان موضوع اشاره کرده است. می‌توان گفت در میان این مجلات فقط دو مجله PLT و PHG به بررسی موضوع روش‌شناسی در شهرسازی اشاره کرده‌اند. مجله PLT بررسی انتقادی این موضوع را در حوزه نظریه‌های شهرسازی مورد توجه قرار داده و مجله PHG، بررسی آن را در حوزه جغرافیای انسانی به عنوان یک موضوع پیشنهاد کرده است. در مورد شرایط و الزامات تعیین شده نیز تقریباً نمی‌توان اشتراکی میان رویکرد مجلات در تعیین موضوعات یافت. افزون بر این، الزامات تعیین شده برای موضوعات آنچنان کلی است که با توجه به اهمیت چند رشته‌ای و یا میان رشته‌ای شهرسازی نمی‌توان به الزامات چندان روشن و تعیین‌کننده‌ای که به نحوی از انحا دال بر وجود رویه‌ای واحد در مقوله روش‌شناسی باشد، اشاره کرد. در مجله JAPA، سعی شده موضوع «تجربه» برنامه‌ریزی برجسته‌تر شده و مسائل گسترده‌ای که می‌تواند در حیطه این موضوع مطرح شود - از جمله ارتباطی که می‌تواند با پایه‌های نظری شهرسازی داشته باشد - مشخص شود. در مجله JPER به جای محدود کردن موضوعات تلاش شده گستره موضوعاتی را که در حوزه شهرسازی می‌توان بدان پرداخت وسیع‌تر معرفی شود و نویسندگان، تشویق به ارائه مقالات در همه رشته‌های مرتبط با این حوزه شوند؛ شاید به همین دلیل نیز در این مجله تأکید شده که همه مقالات باید به طور واضح ارتباط موضوع خود را با شهرسازی مشخص کنند.

در مجله JPH با توجه به نام مجله -Journal of Planning History- فقط تأکید شده است که همه موضوعات مورد پذیرش باید رویکرد تاریخی به برنامه‌ریزی را در نظر داشته باشند. در مجله PLT و PHG - برخلاف مجله JAPA - «نظریه»‌های شهرسازی و نگاه انتقادی به آن مورد توجه قرار گرفته است؛ البته در مجله PHG موضوعات نظری به موارد مرتبط با جغرافیای شهری محدود شده است.

پس به طور کلی می‌توان گفت که در عین اینکه نیمی از مجلات نیازی به تعیین و تحدید

موضوعات برای مقالات ندیده‌اند، سایر مجلات هر یک رویکرد خاصی را در تعیین موضوعات اتخاذ کرده‌اند. با توجه به اینکه این مجلات مرتبط با یک حوزه خاص شناخته شده و هر کدام مقالات تاثیرگذاری را در حیطه نظریه‌های شهرسازی تاکنون منتشر کرده‌اند، عدم وجود همگرایی میان آنها در رویکردشان به موضوعات شهرسازی (از جمله رویکرد تجربی، میان رشته‌ای، تاریخی، و یا صرفاً نظری) امری قابل توجه است و شاید نشان از عدم همگرایی روش‌شناختی آنها در بررسی موضوعات نظری حوزه شهرسازی نیز داشته باشد.

جدول ۲: شرایط و الزامات موضوعی پذیرش در ده مجله معتبر بین‌المللی شهرسازی

نام مجله	شرایط و الزامات موضوعی
Journal of the American Planning Association (JAPA)	بررسی تجربه برنامه‌ریزی تاریخی یا معاصر در زمینه جهانی یا محلی با اهداف: کمک به مبانی نظری شهرسازی ارتقا ارتباط بین برنامه‌ریزی و اجرای موفق سیاست (خطی مشی) توسعه روش‌هایی که در تجربه برنامه‌ریزی و تحقیقات برنامه‌ریزی استفاده می‌شود تشریح روابط تجربی مهم برای برنامه‌ریزی تفسیر پدیده‌های فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی مهم که دارای ابعاد فضایی هستند تحلیل نتایج مهم رویکردها، فرایندها و زمینه‌های برنامه‌ریزی.
Journal of Planning Education and Research (JPER)	ارتباط موضوع مقالات با برنامه‌ریزی به طور واضح مشخص شود مقالاتی که مورد استقبال قرار می‌گیرند: نماینده گستره حرفه برنامه‌ریزی هستند و پذیرای دیدگاه‌ها و مکاتب فکری گسترده به گسترش استفاده از روش‌های تحلیلی در برنامه‌ریزی کمک کرده و تحقیقات متقن در زمینه مقایسه‌ای و / یا مقیاس جهانی ارائه می‌دهند کاربرد آثار و نوشته‌های سایر حوزه‌های مرتبط با برنامه‌ریزان (مثل جغرافیای شهری، اقتصاد رفاه، سیاست‌های گروه‌های ذینفع و تحلیل خط‌مشی)
Journal of Planning Literature (JPL)	عنوان نشده
Journal of Planning History (JPH)	محتوای مقالات باید متناسب با هدف مجله که ارائه تحقیقاتی با موضوعات تاریخی در زمینه برنامه‌ریزی است باشد.
theory Planning (PLT)	پژوهش‌های انتقادی درباره پارادایم‌ها و ایده‌های برنامه‌ریزی در موضوعات اصلی برنامه‌ریزی مثل تضاد اجتماعی، شهرگرایی، ایده‌های غیر رسمیت و تغییرات زیست محیطی را تشویق می‌کند. به ویژه از مقالاتی که به تشریح و نقد نظریه‌های اخیر برنامه‌ریزی یا معرفی مفاهیم کیفی، فرهنگی، اخلاقی یا روش‌شناختی که مباحث نظری برنامه‌ریزی را ارتقا می‌دهند می‌پردازند استقبال می‌کند
Planning Theory & Practice	عنوان نشده

	(PTP)
عنوان نشده	American journal of sociology (AJS)
عنوان نشده	Environment and Planning A (EPA)
عنوان نشده	Society
موضوعات مورد نظر: بررسی انتقادی موضوعات اخیر (فلسفی، مفهومی، نظری، محلی، روش‌شناسی، اخلاقی و سیاسی) در جغرافیای شهری، عدم پذیرش مقالاتی که اساساً بر تشریح نمونه‌های موردی و نتایج کار تجربی متمرکز است.	Progress in Human Geography (PHG)

۳-۴. شرایط و الزامات محتوایی

شرایط محتوایی نیز مانند شرایط موضوعی، مورد توجه برخی از مجلات بوده است. شش مجله الزاماتی را در این مورد مشخص کرده‌اند که در جدول ۳ نشان داده شده است. در میان این شش مجله، تنها سه مجله به طور مستقیم به روش تحقیق اشاره کرده و مقالات را ملزم به ارائه آن کرده‌اند. چهار مجله یعنی مجلات JPER ، JAPA ، PTP و AJS به محتوای «خلاصه» مقالات اشاره کرده‌اند که اشتراکی میان آنها در مورد ذکر «مسئله پژوهش» و «یافته‌های تحقیق» در خلاصه مقالات وجود دارد. دو مجله JPER و JAPA افزون بر این، مقالات را ملزم به ذکر روش تحقیق در خلاصه کرده‌اند. مجله JAPA مانند شرایط موضوعی، بر حیطة تجربی در محتوای خلاصه مقالات نیز تأکید کرده است.

چهار مجله JPER ، JPH ، PTP و PHG تا حدودی به محتوای متن مقالات نیز پرداخته‌اند؛ اما هر کدام نکات متفاوتی را مد نظر قرار داده‌اند. مجله JPER، روند تحقیق را در محتوای مقاله مد نظر قرار داده و افزون بر خلاصه، در متن هم از نویسندگان خواسته است مواردی از جمله مسئله تحقیق، اهمیت آن، روش تحقیق، چگونگی حل مسئله و حتی چگونگی تفسیر نتایج را ذکر کنند. JPH بر رویکرد نو در پژوهش و مبتنی بودن پژوهش بر ادبیات پیشین توجه داشته و نیز نویسندگان را تشویق به استفاده از تصاویر و اشکال کرده است. PTP افزون بر تأکید بر پیشینه تحقیق و مبانی نظری آن، بر ارائه روش تحقیق در مقاله تأکید کرده و روان بودن ساختار مقاله و ارتباط بخش‌های آن با یکدیگر را حائز اهمیت دانسته است. اما در مجله PHG، به صورتی متفاوت، نقش نویسندگان در پژوهش مد نظر قرار گرفته است؛ این مجله نویسندگان را از اتخاذ رویکرد بی‌طرف به موضوع مقاله خود بر حذر داشته و همچنین از آنها خواسته است که به ارتباطات بین رشته‌ای و اهمیت نظری یا کاربردی موضوع مورد مطالعه خود نیز بپردازند.

در جمع‌بندی از شرایط محتوایی می‌توان گفت اساساً نزدیک به نیمی از این مجلات الزامی و یا حتی اشاره‌ای به ضرورت پرداختن به روش تحقیق در آثار خویش ندارند. به علاوه در میان دیگر مجلات نیز دو مجله صرفاً به اتخاذ رویکرد بدیع و نو و نیز پرهیز از اتخاذ رویکرد جامع‌نگر و بی-طرف سفارش کرده و در واقع این دو مجله نیز سخنی از روش تحقیق به میان نیاورده‌اند. اما در سایر موارد که نزدیک به چهل درصد از مجلات را تشکیل می‌دهند به نحوی از انحاء موضوع روش تحقیق یا مقولات مشابه و مرتبط با آن به عنوان ضرورت در خلاصه آثار یا در متن مقالات مطالبه شده است. لازم به ذکر است در گروه آخر اشاره‌ای به دستورالعمل و یا منبع خاصی برای تشخیص اینکه روش‌های تحقیق کدامند، نشده است و صرفاً از نویسندگان به صورت کلی خواسته شده که مشخص کنند تحقیق خویش را چگونه انجام داده‌اند. به عبارت دیگر در گروه آخر بیان روند تحقیق از نویسندگان مطالبه شده است.

جدول ۳: شرایط و الزامات محتوایی پذیرش در ده مجله معتبر بین‌المللی شهرسازی

نام مجله	شرایط و الزامات محتوایی
Journal of the American Planning Association (JAPA)	اشاره به مسئله، استراتژی تحقیق و یافته‌ها در خلاصه مقاله. اشاره به ایده تجربی در خلاصه مقاله (چگونه یافته‌ها با حیطه تجربه برنامه‌ریزی ارتباط پیدا کرده و چه اهمیتی برای آن دارند).
Journal of Planning Education and Research (JPER)	خلاصه‌ای از هدف، روش و یافته‌های تحقیق در خلاصه مقاله. مشخص کردن سوال تحقیق، اهمیت و ارتباط آن با برنامه‌ریزی، چگونگی حل سوال توسط فرایند پژوهش، نتایج به دست آمده و چگونگی تفسیر نتایج در تحقیقات کمی، کیفی و نظری.
Journal of Planning Literature (JPL)	عنوان نشده
Journal of Planning History (JPH)	محتوای مقالات باید رویکردی نو و بدیع در پژوهش خود داشته و همچنین مبتنی بر ادبیات منتشر شده پیشین باشند. تشویق به ارائه تصاویر و دیگر اشکالی که به وضوح موضوعات مقالات کمک کند.
theory Planning (PLT)	عنوان نشده
Planning Theory & Practice (PTP)	خلاصه مقاله باید هدف مقاله و نتایج آن را مشخص کند. خلاصه مقاله باید به طور واضح روشن کند که مقاله درباره چیست و چگونه ساختار یافته است. اشاره به سهم مقاله در دانش موجود؛ چگونگی ارتباط مقاله با ادبیات موجود (مرور کوتاه مبانی نظری با تمرکز بر موضوع مورد نظر مقاله)؛ تاثیر مقاله بر نظریه برنامه‌ریزی یا حرفه برنامه‌ریزی.

روان بودن ساختار مقاله و ارتباط بخش‌های آن با یکدیگر. لزوم ذکر روش تحقیق.	
خلاصه مقاله باید شامل سوال یا مسئله پژوهش، اطلاعات مورد استفاده و یافته‌های تحقیق باشد.	American journal of sociology (AJS)
عنوان نشده	Environment and Planning A (EPA)
عنوان نشده	Society
تمرکز بر رویکردها و توسعه‌های مولد و موفق (با هدف دستیابی به گسترده-ترین پوشش بین‌المللی ممکن و با توجه به ارتباط توسعه‌های موازی در سایر رشته‌ها) به جای اتخاذ رویکردی بی‌طرف و جامع‌نگر. جستجوی ارتباطات بین رشته‌ای و ارزیابی اهمیت فکری و کاربردی مباحث مطرح شده در مقاله	Progress in Human Geography (PHG)

۵. بررسی مقوله روش تحقیق در مقالات

در این بخش مقالاتی که پس از سال ۲۰۰۰ در ده مجله معتبر بین‌المللی منتخب منتشر شده و در عنوان، کلید واژه و یا چکیده آنها از واژه‌های روش یا روش‌شناسی استفاده شده است، استخراج و پس از مطالعه چکیده مقالات، بر اساس علت و نوع کاربرد واژه روش یا روش‌شناسی و بر اساس این موارد طبقه‌بندی شدند: الف. مقالاتی که در گزارش پژوهش به روش تحقیق آن اشاره کرده‌اند؛ ب. مقالاتی که به مقوله روش تحقیق و روش‌شناسی پرداخته و آن را تأیید یا نقد کرده و یا آن را بسط داده‌اند؛ ج. مقالاتی که روش یا روش‌هایی را معرفی، تحلیل و یا نقد کرده‌اند و د. مقالاتی که صرفاً استفاده کلامی و یا به عبارتی روزمره از واژه‌های روش و روش‌شناسی کرده‌اند.

نتایج بررسی مقالات هر یک از مجلات و طبقه‌بندی آنها بر اساس موارد بالا در جدول چهار نشان داده شده است. بر اساس این نتایج، در دوره زمانی یاد شده در این ده مجله در مجموع ۳۰۲ مقاله از مجموع تقریباً ۷۰۰۰ مقاله، به واژه روش یا روش‌شناسی در عنوان، چکیده یا کلید واژه اشاره کرده‌اند. بر اساس جدول چهار ۴۳ درصد از این مقالات روش تحقیق مقاله را مشخص کرده‌اند که البته ۸۰ درصد از این تعداد متعلق به یک مجله یعنی مجله JAPA بوده است؛ ۳۷ درصد از این مقالات، روش یا روش‌های خاصی را معرفی یا نقد کرده‌اند؛ ۱۴ درصد استفاده کلامی از واژه‌های روش یا روش‌شناسی کرده و صرفاً ۶ درصد به بحث در ارتباط با روش تحقیق یا روش‌شناسی پرداخته‌اند.

بر اساس این بررسی از سال ۲۰۰۰ تاکنون در چهار مجله از مجلات منتخب هیچ مقاله‌ای در ارتباط با روش تحقیق یا روش‌شناسی منتشر نشده است. در سایر مجلات نیز در مجموع ۱۸ مقاله به این موضوع اختصاص یافته است. در سه مجله JAPA، PLT و PHG فقط یک مقاله و در دو مجله JPER و PTP سه مقاله به روش‌شناسی پرداخته‌اند و بیشترین تعداد از این مقالات یعنی ۹ مقاله در مجله Society به چاپ رسیده است. از آنجا که بخشی از مجلات مورد بررسی افزون بر شهرسازی مقالات مرتبط با سایر حوزه‌های علمی را نیز منتشر می‌کنند، بررسی دقیق‌تر این دسته از مقالات در دستور کار قرار گرفت و پس از بررسی مشخص شد که ۹ مقاله مرتبط با روش‌شناسی منتشر شده در مجله Society (که مقالات مرتبط با حوزه علوم اجتماعی از جمله جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، اقتصاد، روان‌شناسی، انسان‌شناسی و البته شهرسازی را منتشر می‌کند) به طور مستقیم در ارتباط با حوزه شهرسازی نیست و به روش‌شناسی در سایر حوزه‌های علوم اجتماعی می‌پردازند. بدین ترتیب در مجموع باید گفت که از سال ۲۰۰۰ تاکنون تنها در ۵ مجله مقالاتی در ارتباط با روش‌شناسی در شهرسازی منتشر شده است که تعداد این مقالات (حدود ۹ مقاله) نیز نسبت به تعداد کل مقالات و نسبت به تعداد مقالات در سایر موضوعات درخور توجه نیست.

جدول ۴: طبقه‌بندی مقالات منتشر شده در ده مجله معتبر بین‌المللی شهرسازی از سال ۲۰۰۰ تاکنون بر

حسب کاربرد واژه روش یا روش‌شناسی

نام مجله	ذکر روش تحقیق پژوهش	بحث در ارتباط با روش تحقیق و روش‌شناسی	نقد، معرفی یا پیشنهاد روش یا روش‌ها	استفاده کلامی از واژه‌های روش و روش‌شناسی	مجموع مقالات (با واژه روش یا روش‌شناسی در عنوان یا چکیده یا کلید واژه)
Journal of the American Planning Association (JAPA)	۱۰۳	۱	۱۷	۷	۱۲۸
Journal of Planning Education and Research (JPER)	۷	۳	۱۸	۸	۳۶
Journal of Planning Literature (JPL)	۲	-	۶	۲	۱۰
Journal of Planning History (JPH)	۱	-	۵	۳	۹
Planning theory (PLT)	۱	۱	۲	۴	۸

۱۸	۲	۱۲	۳	۱	Planning Theory & Practice (PTP)
۲۹	۹	۹	-	۱۱	American journal of sociology (AJS)
۲۴	۲	۱۹	-	۳	Environment and Planning A (EPA)
۱۱	۲	-	۹	-	Society
۲۹	۳	۲۴	۱	۱	Progress in Human Geography (PHG)
۳۰۲	۴۲	۱۱۲	۱۸	۱۳۰	مجموع

اگر تعداد مقالات منتشر شده در موضوعات مختلف را به عنوان معیاری از اهمیت آن موضوع فرض کنیم و تعداد مقالات را در سایر موضوعات مرتبط با شهرسازی بنگریم، خواهیم دید که روش‌شناسی و روش تحقیق موضوعی نسبتاً کم اهمیت یا بی اهمیت در میان مجلات منتخب است. در جدول ۵ مقایسه‌ای میان تعداد مقالاتی که به موضوعاتی مانند کاربری زمین، مسکن، اقتصاد و مشارکت عمومی پرداخته اند با تعداد مقالاتی که به مقوله روش تحقیق پرداخته‌اند و

۱. تعداد این مقالات با جستجوی این موضوعات در عنوان و

کلیدواژه مق

الات تعیین شده است.

تعداد مقالاتی که روش یا روش‌هایی را نقد و تحلیل کرده‌اند، صورت گرفته است. این مقایسه، نشان می‌دهد که در دهه اخیر، به هر یک از موضوعات مورد بررسی در مجموع ده مجله منتخب بیش از ۱۰۰ مقاله اختصاص یافته است؛ در حالی که در همین دوره کمتر از ۲۰ مقاله به موضوع روش تحقیق و روش‌شناسی پرداخته‌اند. به عبارت دیگر در اکثر قریب به اتفاق مجلات، بحث در ارتباط با روش تحقیق و روش‌شناسی نه تنها در قیاس با معرفی و یا نقد روش‌ها، بلکه در قیاس با موضوعات دیگر حوزه شهرسازی نیز تعداد اندکی را به خود اختصاص داده است. در مجموع، این سطح از مقایسه آماری نشان می‌دهد که روش تحقیق در حیطه نظریه‌پردازی در شهرسازی به میزان مورد انتظار اهمیت نداشته است؛ در حالی که نقش‌هایی که برای موضوع روش‌شناسی و روش تحقیق در ابتدای این مقاله به آنها اشاره شد، اهمیت بسیاری دارند و عدم تمرکز پژوهشگران و نظریه‌پردازان بر این مسئله قابل تأمل خواهد بود.

جدول ۵: مقایسه تعداد مقالات منتشر شده در مجلات منتخب پس از سال ۲۰۰۰ در موضوعات (کاربری زمین، مسکن، اقتصاد و مشارکت عمومی) با تعداد مقالاتی که در همین دوره به مقوله روش تحقیق یا روش‌شناسی پرداخته‌اند و تعداد مقالاتی که روش یا روش‌هایی را معرفی و یا نقد کرده‌اند.

نام مجله	بحث در ارتباط با روش تحقیق و روش-شناسی	نقد، معرفی یا پیشنهاد روش یا روش‌ها	مقالات با موضوع کاربری زمین	مقالات با موضوع مسکن	مقالات با موضوع اقتصاد	مقالات با موضوع مشارکت عمومی
Journal of the American Planning Association (JAPA)	۱	۱۷	۷	۷۸	۳۶	۱۳
Journal of Planning Education and Research (JPER)	۳	۱۸	۴۴	۳۰	۱۳	۳۸
Journal of Planning Literature (JPL)	-	۶	۲۱	۱۷	۸	۹
Journal of Planning History (JPH)	-	۵	۴	۲۱	۳	۱
Planning theory (PLT)	۱	۲	۴	۲	۲	۱۲
Planning Theory &	۳	۱۲	۴	۸	۴	۲۴

						Practice (PTP)
۳	۱۶	۱	۱	۹	-	American journal of sociology (AJS)
۲۷	۶۲	۶۶	۲۴	۱۹	-	Environment and Planning A (EPA)
-	۹	۱	-	-	۹	Society
۵	۶۱	۱	۲	۲۴	۱	Progress in Human Geography (PHG)
۱۳۲	۲۱۴	۲۲۵	۱۰۷	۱۱۲	۱۸	مجموع مقالات
۱/۸۹	۳/۱	۳/۲	۱/۵۳	۱/۶	۰/۳	درصد فراوانی به کل مقالات

۱-۵- بررسی مقالات مجله JAPA

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، در میان مجلات مورد بررسی به جز مجله JAPA که تفاوت قابل ملاحظه‌ای با سایر مجلات دارد، میزان مقالاتی که روش تحقیق پژوهش خود را ذکر کرده‌اند، تعداد قابل توجهی به شمار نمی‌آید. مجله JAPA جزء مجلاتی است که مقالات را ملزم به ارائه روش تحقیق در خلاصه آنها کرده است؛ اما تفاوت بسیار زیاد این مجله با سایر مجلات در این مورد، به علت خطی‌مشی محتوایی متفاوت آن در مورد خلاصه مقالات است. در واقع تفاوت آماری قابل ملاحظه این مجله، حتی با مجلاتی که آنها نیز مقالات را ملزم به ارائه روش تحقیق در خلاصه مقاله کرده‌اند (مجله JEPER)، به این دلیل است که نویسندگان در دوره‌ای از انتشار این مجله (از شماره چهارم مجله در سال ۲۰۰۷ تا شماره اول مجله در سال ۲۰۱۲) ملزم بوده‌اند

توضیحات خود را در خلاصه مقاله در ذیل سرفصل‌های موضوعی مشخص شامل «مسئله»، «هدف»، «نتایج و دستاوردها»، «نتایج کاربردی»، و «روش‌ها» بیاورند.

به همین علت، واژه روش و البته توضیحاتی در مورد آن لزوماً در خلاصه مقالات مرتبط با این دوره زمانی یافت می‌شود. از ۱۰۳ مقاله مرتبط با مجله JAPA که در جدول ۴ در ذیل مقالاتی آورده شده‌اند که روش تحقیق مقاله خود را ذکر کرده‌اند به جز یک مقاله، بقیه به همین دوره زمانی (۲۰۰۷ تا ۲۰۱۲) مربوط می‌شوند. پیش از این دوره (پیش از سال ۲۰۰۷) خلاصه مقالات منتشر شده در مجله JAPA مانند سایر مجلات دارای سرفصل‌های موضوعی مشخص نبوده و پس از این دوره نیز (یعنی پس از سال ۲۰۱۲) سرفصل‌های یاد شده به دو سرفصل «مسئله، استراتژی تحقیق، نتایج» و «نتایج کاربردی» تغییر یافته است.

به علت خط‌مشی مجله JAPA در دوره زمانی یاد شده، تقریباً در همه ۱۰۳ مقاله متعلق به این مجله، توضیحات نویسنده درباره روش تحقیق ذیل سرفصل «روش‌ها» به صورت جداگانه آمده است. این امر این امکان را فراهم کرده که بدانیم مقصود نویسندگان از روش تحقیق دقیقاً چه عبارتهایی و چه توضیحاتی است و با بررسی آنها، دیدگاه نویسندگان هر یک از مقالات را درباره روش تحقیق مشخص کنیم. بررسی توضیحات نویسندگان نشان می‌دهد که می‌توان دو دسته از مقالات را بر اساس توضیحات آنها درباره روش تحقیق طبقه‌بندی کرد:

گروه اول مقالاتی هستند که در ذیل عنوان روش‌ها صرفاً به طور کلی و با اجمال، روند و چگونگی انجام تحقیق را مشخص کرده‌اند و به هیچ روش خاص، مصطلح و مشخصی اشاره نکرده‌اند؛ گروه دوم مقالاتی را شامل می‌شود که به روش یا روش‌های خاص و شناخته‌شده‌ای به عنوان روش تحقیق خویش اشاره کرده‌اند. در میان ۱۰۳ مقاله مورد بررسی، ۳۲ مقاله متعلق به دسته اول هستند و هیچ روش خاصی را ذکر نکرده‌اند. در اینجا نمونه‌ای از توضیحات یکی از این مقالات آمده است. این مقاله به همراه دو مقاله دیگر تنها مقالاتی هستند که در میان این ۱۰۳ مقاله، مرتبط با حوزه نظریه‌های شهرسازی می‌باشند (دو مقاله دیگر به دسته دوم تعلق دارند). این مقاله از این رو انتخاب شده است که ارتباطی با موضوع این مقاله یعنی حوزه نظریه‌های شهرسازی نیز دارد. نویسنده این مقاله که عنوان آن «رویکردهای آینده به تجربه و پژوهش‌های شهرسازی

درباره اصلاحات نهادی» است، روش تحقیق خود را به شرح زیر توضیح داده است:

«روش‌ها: من بیش از ۹۰ اثر منتشر شده ادبیات شهرسازی و علوم اجتماعی را که درباره «نهادها» اظهار نظر کرده‌اند تحلیل کردم و به تعاریف متنوع و شناخت‌های متفاوتی [از مفهوم نهادها] دست یافتم که در تقابل با یکدیگر هستند. سپس مطالعات تجربی مرتبط با نمونه‌های موفق توسعه اقتصادی را به منظور ارزیابی انتقادی قابلیت نظریه‌های مختلف در تبیین تغییرات مشاهده شده، مورد بررسی قرار دادم (Kim, ۲۰۱۱)».

همان‌طور که می‌بینیم نویسنده در این عبارات صرفاً چگونگی انجام تحقیق یا به عبارتی روند تحقیق را توضیح داده و از هیچ روش شناخته شده و مشخصی نام نبرده است. رویکردی که حدود ۳۰ درصد از مقالات مورد بررسی مجله JAPA نیز اتخاذ کرده‌اند. رویکرد چنین مقالاتی را از دو جهت می‌توان تحلیل کرد: یکی آنکه این دسته از مقالات صرفاً برای احراز شرایط پذیرش (با توجه به اینکه لزوماً سرفصل «روش‌ها» بخشی از خلاصه مقاله بوده است) در ذیل عنوان روش‌ها توضیحاتی را ارائه داده‌اند و دیگر آنکه از نگاه این دسته از نویسندگان، تفاوتی میان روند تحقیق و روش تحقیق وجود ندارد و روش تحقیق می‌تواند همان روند تحقیق باشد. این نشان می‌دهد که تلقی واحدی از مفهوم «روش تحقیق» وجود ندارد یا به عبارت دیگر تلقی هیئت تحریریه، داوران و نیز نویسندگان از «روش تحقیق» محدود و مشخص نیست؛ بلکه دامنه متنوعی از تلقی‌ها از بیان روش‌های مشخص تا بیان چگونگی پژوهش یا همان روند تحقیق را در بر می‌گیرد.

به جز این ۳۲ مقاله، سایر مقالات یعنی ۷۰ درصد از کل مقالات مورد بررسی، به روش یا روش‌هایی در خلاصه مقالات اشاره کرده‌اند؛ اما بررسی روش‌های ذکر شده توسط این مقالات نتایج دور از انتظاری را مشخص می‌کند و آن اشتراک میان آنها در استفاده از تعداد معدودی از روش‌هاست. در میان این مقالات، حدود ۵۱ مقاله از یکی از انواع مختلف روش‌های «مرور ادبیات»، «نظرسنجی»، «مدل‌های رگرسیون»، «نمونه موردی»، «مصاحبه» و «مشاهده» و یا ترکیبی از آنها استفاده کرده‌اند. البته اگر نظرسنجی، مصاحبه و مشاهده را جزء روش‌های جمع‌آوری اطلاعات بدانیم، حدود ۱۶ مقاله از این ۵۱ مقاله گویا صرفاً به روش‌های خاص جمع‌آوری

اطلاعات اشاره کرده‌اند. جدول ۶، تعداد مقالاتی که به یکی از این روش‌ها یا ترکیبی از آنها اشاره کرده‌اند به تفصیل نشان می‌دهد. دو مقاله‌ای که افزون بر مقاله بالا در میان ۱۰۳ مقاله مورد بررسی در ارتباط با حوزه نظریه شهرسازی هستند (Chapin, ۲۰۱۲; Shmueli & Khamaisi, ۲۰۱۱) نیز در زمره این ۵۱ مقاله قرار می‌گیرند.

به غیر از ۳۲ مقاله‌ای که فقط به توضیحی در مورد روش کار خود اکتفا کرده، یعنی حدود ۳۰ درصد مقالات و ۵۱ مقاله‌ای که یک یا چند روش از روش‌های یاد شده در بالا را استفاده کرده‌اند؛ یعنی حدود ۵۰ درصد از مقالات، بقیه یعنی حدود ۲۰ مقاله یا ۲۰ درصد از مقالات، روش‌های مختلف دیگری را به عنوان روش مورد استفاده در مقاله به کار برده و بدان اشاره کرده‌اند. البته در بیشتر مواردی که به روش خاصی اشاره شده است، همچنان در کنار معرفی یک روش شناخته شده، توضیحاتی نیز از چگونگی تحقیق ارائه شده و صرفاً به نام بردن از یک روش اکتفا نشده است. بررسی بیشتر و جزئی‌تر مقالات گروه دوم نشان می‌دهد که بالغ بر ۷۰ درصد از این مقالات گزارش پژوهشی کاربردی در شهرسازی هستند که به بسط و یا نقد یکی از نظرات در حوزه کاربردی اختصاص دارد.

جدول ۶: توزیع مقالاتی که به روش تحقیق در خلاصه مقاله اشاره کرده‌اند بر اساس توضیحات آنها در ذیل

عنوان «روش‌ها» در مجله JAPA

تعداد مقالات		روش تحقیق
۳۲ حدود ۳۰ درصد		عدم اشاره به روش تحقیق خاص و مشخص (صرفاً توضیح روند تحقیق و چگونگی آن)
۶	مرور ادبیات	اشاره به روش تحقیق مشخص (نشش روش یا ترکیبی از آنها)
۴	مطالعه نمونه موردی	
۵	انواع مدل‌های رگرسیون	
۵	نظرسنجی	
۵	انواع مصاحبه	
۲	مشاهده (و مصاحبه)	
۲۴	ترکیبی از دو یا سه روش فوق	
۲۰	اشاره به روش‌های مختلف (به جز روش‌های فوق)	
۵۱ حدود ۵۰ درصد	مجموع	
۲۰ حدود ۲۰ درصد		اشاره به روش تحقیق مشخص (به جز روش‌های فوق)
۱۰۳		مجموع مقالات

پس بررسی مقالات مجله JAPA نشان می‌دهد که تبیین و تعریف مشخص و واحدی از روش تحقیق در میان هیئت تحریریه، داوران و نویسندگان این مجله وجود ندارد؛ به طوری که بخشی از نویسندگان این مقالات به تشریح چگونگی انجام تحقیق یا همان روند تحقیق خود اکتفا کرده و برخی دیگر به روش‌های مشخص و مصطلح اشاره کرده‌اند.

۶. تحلیل و ارزیابی جایگاه روش تحقیق در مجلات شهرسازی

در سال ۲۰۰۶ مطالعه‌ای بر روی مقالات منتشر شده (از سال ۱۹۶۳ تا سال ۲۰۰۲) در مجله JAPA انجام شد که در آن مقالات، بر اساس رویکرد علمی یا کاربردی آبه موضوعات مختلف از جمله موضوع «روشن‌شناسی» طبقه‌بندی شده‌اند (گلدستین و کرمین، ۲۰۰۶، ص ۷۲-۷۳). در این مطالعه مقالاتی که به توصیف (بررسی تغییرات یک پدیده در یک نمونه جمعیتی با استفاده از اطلاعات تجربی)، تشریح (محک زدن یک نظریه یا فرضیه با استفاده از ارزیابی کیفی یا کمی اطلاعات تجربی)، تبیین (توضیح پدیده‌ها با استفاده از اطلاعات کمی و کیفی)، تفسیر (افزایش شناخت از یک پدیده با استفاده از روش‌های تاریخی، انسان‌شناسی و پدیدارشناسی) و نظریه-سازی (تولید نظریه) می‌پردازند در زمره مقالات با رویکرد «علمی» شناخته شده‌اند. در مقابل مقالاتی که با یکی از اهداف پیشنهاد (پذیرش و اتخاذ یک تکنیک، برنامه، سیاست یا قانون خاص)، ارزیابی (بررسی تأثیر و نتایج یک تکنیک، فرایند، سیاست یا برنامه مورد استفاده و موجود)، تحلیل (مرور ادبیات در مورد یک موضوع خاص)، معرفی (توصیف و تعلیم به مخاطبان در مورد یک روش موثر) و ارائه نظر شخصی (نظرات یک متخصص بر اساس تجربه شخصی) نوشته شده به عنوان مقالات «کاربردی» طبقه‌بندی شده‌اند (همان، ص ۷۱).

این مطالعه نشان می‌دهد که نگاه کاربردی در مقالات مرتبط با روشن‌شناسی غلبه داشته است؛ در حالی که در سایر موضوعات مثل تاریخ یا نظریه برنامه‌ریزی، توسعه اقتصادی، حمل و نقل و زیرساخت‌ها و طراحی و معماری رویکرد مقالات به این موضوعات بیشتر «علمی» بوده تا «کاربردی» و حتی در موضوع کاربری زمین و محیط زیست نیز که رویکرد کاربردی غلبه داشته به تدریج و در طول زمان رویکرد علمی بیش از گذشته شده است. اما این مطالعه نشان می‌دهد که در مقالات مرتبط با روشن‌شناسی حتی با گذشت زمان نیز همچنان رویکرد مقالات بیشتر بر کاربرد روش‌ها تا بحث در مورد ماهیت و ابعاد مقوله روشن‌شناسی و روش تحقیق در شهرسازی متمرکز بوده است (همان، ص ۷۵).

بررسی ده مجله منتخب و مقالات آنها نیز نتایج این مطالعه را تأیید می‌کند. اگر نتایج حاصل

1Scientific

2Technical

از بررسی شرایط پذیرش مجلات و مقالات آنها را در کنار یکدیگر قرار دهیم (جدول ۷) خواهیم دید که حتی در مجلاتی که «روش» یا «روش‌شناسی» به عنوان موضوع مقالات مورد تاکید قرار گرفته است، تعداد مقالاتی که به نقد یک روش یا معرفی روش‌ها پرداخته‌اند بیش از مقالاتی است که به مقوله روش تحقیق و روش‌شناسی اختصاص یافته‌اند. از این رو می‌توان گفت که مقالات منتشر شده در مجلات مورد بررسی، بیشتر از دیدگاه کاربردی به موضوع روش تحقیق توجه کرده و کمتر به تبیین روش تحقیق در شهرسازی پرداخته‌اند.

در مورد مجلات نیز باید گفت که اگر شرایط و الزامات شکلی، موضوعی و محتوایی را بازتابی از نقش و اهمیت مقوله روش‌شناسی و روش تحقیق از دیدگاه آنها بدانیم، یافته‌ها نشان می‌دهد که این مجلات رویکرد واحدی را به این مسئله اتخاذ نکرده‌اند. همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، برخی از مجلات (JAPA، JEPER، PLT، PTP) به تمامی شرایط و الزامات شکلی، موضوعی و محتوایی دقت نظر داشته و آنها را تعیین کرده‌اند. همچنین مقالات را ملزم به ارائه روش تحقیق کرده و (یا) روش یا روش‌شناسی را به عنوان موضوعی مجزا در تحقیقات شهرسازی مورد توجه قرار داده‌اند. این در حالی است که در سایر مجلات، شرایط محتوایی و موضوعی چندان اهمیتی نداشته و اشاره‌ای نیز به مقوله روش تحقیق در شرایط محتوایی و موضوعی نشده است. پس میان این مجلات در این زمینه همگرایی و وحدت رویه وجود ندارد و درحالی که برخی توجه خود را به مقوله روش تحقیق معطوف کرده، برخی دیگر این موضوع را دارای اهمیت ندانسته و بدان پرداخته‌اند. افزون بر این تمرکز بر هر یک از مجلات گروه نخست نیز بیانگر آن است که تلقی و کاربرد واحدی از روش تحقیق در هر یک از آنها وجود ندارد.

جدول ۷. نحوه بازتاب مقوله روش تحقیق در ده مجله معتبر بین‌المللی شهرسازی و مقالات آنها

نام مجله	شرایط پذیرش مقالات								
	تعیین شرایط موضوعی	تعیین شرایط شکلی	تعیین شرایط محتوایی	معرفی روش یا روش- شناسی به عنوان موضوع مقاله	تعیین روش برای شکل ارائه مقالات	الزام به ذکر روش در محتوای مقاله	بیان روش تحقیق در چکیده	بحث در ارتباط با روش تحقیق	نقد یا معرفی و پیشنهاد روش
Journal of the American Planning Association (JAPA)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	۱۰۳	۱	۱۷
Journal of Planning Education and Research (JPER)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	۷	۳	۱۸
Journal of Planning Literature (JPL)		✓			✓		۲	-	۶
Journal of Planning History (JPH)	✓	✓	✓		✓		۱	-	۵
Planning theory (PLT)	✓		✓	✓	✓		۱	۱	۲

۱۲	۳	۱	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Planning Theory & Practice (PTP)
۹	-	۱۱		✓		✓	✓		American journal of sociology (AJS)
۱۹	-	۳		✓			✓		Environment and Planning A (EPA)
-	۹	-					✓		Society
۲۴	۱	۱		✓		✓	✓	✓	Progress in Human Geography (PHG)

۷. نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد روش تحقیق و روش شناسی در شهرسازی، ضمن ارتقای کیفیت پژوهش‌های شهرسازی به انسجام بیشتر این رشته کمک کرده و زمینه دستیابی رشته شهرسازی را به هویتی مستقل و متمایز از سایر رشته‌ها تسهیل و تسریع می‌کند. چنین جایگاهی اهمیت بی‌بدیل مقوله روش تحقیق را در تمام رویه‌ها و به طور خاص در آموزش شهرسازی به منظور فهم دقیق‌تر موضوعات بر مبنای اعتبار بیشتر یافته‌های پژوهشی در اذهان متبادر می‌کند. به عبارت دیگر چنین به نظر می‌رسد که روش‌هایی وجود دارند که شهرسازان با فراگرفتن آنها به پژوهش پرداخته و یا پروژه‌های خویش را گام به گام بر مبنای آنها پیش برده و از این راه دعاوی و یافته‌های پژوهشی خویش را معتبر و قابل قبول می‌کنند. سنجش این ادعا را می‌توان به شیوه‌های متفاوت دنبال کرد. مقاله حاضر این سنجش را با تمرکز بر بخشی از نتایج پژوهش‌های این رشته دنبال کرده است.

مقالات منتشر شده دهه اخیر در حوزه نظریه‌های شهرسازی در ده مجله معتبر بین‌المللی مد نظر بوده است. بررسی آثار انتشار یافته در دهه اخیر در مجلات یاد شده این امکان را فراهم می‌کند تا پاسخ سه پرسش اصلی پژوهش در اینجا ارائه شود:

پرسش نخست: آیا همگرایی و وحدت رویه میان ده مجله معتبر در تعیین شرایط و الزامات شکلی، موضوعی و محتوایی پذیرش مقالات وجود دارد؟

با بررسی شرایط و الزامات اعلام شده توسط این ده مجله مشخص می‌شود که هر چند موضوع اصلی تمامی این مجلات درباره «نظریه‌های شهرسازی» است؛ اما همگرایی و وحدت رویه‌ای در میان این مجلات درباره شکل، موضوع یا محتوای مقالات پذیرفته شده وجود ندارد. اگر تعیین این الزامات توسط مجلات را سطحی‌ترین لایه در بررسی موضوع روش تحقیق بدانیم در می‌یابیم که موضع هیئت تحریریه این مجلات و به تبع آن نویسندگان مقالات منتشر شده در این مجلات همگرا نبوده و طیف متنوعی از اختلافات بارز و آشکار را نشان می‌دهد. در یک سر طیف بخش قابل توجهی از مجلات هیچ‌گونه شرایط شکلی، موضوعی و حتی محتوایی را برای پذیرش مقالات تعیین نکرده‌اند.

بدیهی است که ضرورت بیان روش تحقیق در این گروه از مجلات مورد توجه نبوده است. می‌توان چنین نتیجه گرفت که روش تحقیق معیار تعیین‌کننده و مهمی برای این مجلات و متخصصان و صاحب‌نظران این مجلات نبوده است. در سوی دیگر این طیف مجله JAPA قرار دارد که به تفصیل شرایط شکلی، موضوعی و محتوایی را برای پذیرش مقالات مشخص و نویسندگان را ملزم کرده تا روش تحقیق خویش را مشخص و بیان کنند. بنابراین پر واضح است که نمی‌توان از وحدت رویه‌ای میان این ده مجله منتخب درباره موضوع روش تحقیق از سطحی‌ترین لایه تا لایه-های عمیق‌تر سخن گفت. عدم وجود وحدت رویه و شمارگان قابل توجه مجلاتی که اساساً دغدغه موضوع روش تحقیق را ندارند می‌تواند در تلقی یاد شده در ابتدای جمع‌بندی، تردید ایجاد کند. به این معنا که فراگیری و تبعیت از مواردی با عنوان روش‌های تحقیق، لازمه تضمین اعتبار یافته‌های یک تحقیق نخواهد بود.

پرسش دوم: به چه میزان آثار منتشر شده در مجلات معتبر به موضوع روش تحقیق و روش‌شناسی پرداخته‌اند؟

معمولاً شمارگان مقالات منتشر شده درباره یک موضوع می‌تواند معرف اهمیت آن موضوع از نظر پژوهشگران و صاحب‌نظران باشد. مقایسه تعداد مقالات منتشر شده در دهه اخیر در ده مجله یاد

شده در موضوعات مختلف حاکی از آن است که موضوع روش تحقیق و روش‌شناسی شهرسازی در برخی از مجلات از کمترین میزان اهمیت و در پاره‌ای دیگر فاقد اهمیت و در تعدادی از مجلات در مقایسه با سایر موضوعات از اهمیت کمتری برخوردار بوده است. دو فرضیه بر این اساس قابل طرح است: نخست اینکه دعوی اهمیت بی‌بدیل روش تحقیق و نقش انسجام‌بخش آن و نیز تضمین اعتبار یافته‌های پژوهش قابل تردید است؛ دو اینکه پژوهشگران حوزه نظریه‌های شهرسازی هنوز اهمیت روش تحقیق را درک نکرده‌اند و در سال‌های آتی باید منتظر افزایش تعداد پژوهش‌ها در زمینه روش‌شناسی شهرسازی در این حوزه باشیم. هر دو فرضیه می‌تواند شکل‌دهنده پژوهش‌هایی در ادامه مقاله حاضر باشد.

پرسش سوم: مجلات و مقالاتی که موضوع روش تحقیق را مورد توجه قرار داده‌اند از چه منظری به این موضوع پرداخته‌اند؟

۱ - تعداد بسیار اندکی از مجموعه مقالات منتشر شده در دهه اخیر در این ده مجله (۱۸ مقاله از مجموع ۷۰۰۰ مقاله) به موضوع روش‌شناسی پرداخته‌اند، که در این میان بیشتر مقالات مباحثی چون عدم کفایت روش‌شناسی یا نقش آن در شهرسازی و یا آموزش روش تحقیق را با اتخاذ رویکردی انتقادی بررسی کرده‌اند؛

۲ - گروه دوم از مقالات که تعداد آنها نسبت به گروه نخست بیشتر اما نسبت به کل مقالات منتشر شده اندک است به روش تحقیق پژوهش خود به دوگونه زیر پرداخته‌اند:

الف: گونه نخست شامل مقالاتی هستند که نویسندگان آنها بدون ذکر روشی خاص و استناد به آن، صرفاً به چگونگی انجام پژوهش خویش اشاره داشته و در واقع روند کار پژوهشی خویش را به اختصار بیان کرده‌اند. تعداد قابل توجهی از مقالات مجله *Journal of the American Planning Association* (به عنوان تنها مجله‌ای که بیشترین و صریح‌ترین تأکید را در شرایط شکلی، موضوعی و محتوایی نسبت به مقوله روش تحقیق داشته) از اینگونه‌اند.

ب: گونه دوم مقالاتی هستند که در بیان روش تحقیق به یکی از روش‌های ظاهراً شناخته شده و مقبول مانند «تحلیل محتوا» یا «مصاحبه عمیق» و مواردی از این نوع اشاره دارند. عموم این مقالات مشتمل بر ارائه گزارش و یا بیان نظری از یک پژوهش کاربردی در شهرسازی هستند.

۳ - با پیش فرض نمودن این نکته که تعیین الزامات شکلی در مجلات معتبر به نحوی غیر مستقیم تأکید و تأیید موضوع روش تحقیق می‌باشد، می‌توان از مقاله حاضر این نتیجه را نیز گرفت که به جز یک مجله در سایر مجلات بررسی شده نویسندگان مقالات ملزم به رعایت شیوه

ارجاع‌نویسی مشخصی شده‌اند. هر چند وحدت رویه و شیوه‌گالی در ارجاع‌نویسی در میان مجلات وجود ندارد. در همین حد می‌توان نتیجه گرفت که به نظر می‌رسد آنچه برای این ده مجله معتبر اهمیت دارد اصالت دعاوی و یافته‌های پژوهش می‌باشد و بدیهی است که می‌توان میان اصالت یافته‌ها و اعتبار یافته‌ها تفاوت قائل شد. پرداختن به این تفاوت نیازمند تأمل و پژوهشی مجزاست.

با مرور نتایج می‌توان ادعا کرد که: «روند تحقیق (به معنای روایت چگونگی انجام تحقیق توسط پژوهشگر) فارغ از ضرورت به کارگیری و یا ذکر روش‌های ظاهراً مشخص و جهان‌شمول و الزام به ذکر آنها موضوعی است که در آثار مکتوب دهه اخیر در ده مجله معتبر بین‌المللی در زمینه نظریه‌های شهرسازی، به چشم می‌خورد.» این دعوی را می‌توان در سایر رویه‌ها و آثار شهرسازی مورد جستجو و بررسی قرار داد.

منابع

بحرینی، سید حسین و الهام فلاح منشادی (۱۳۹۳)، ارزیابی نظام آموزش عالی رشته شهرسازی (مقطع کارشناسی) در ایران به منظور تبیین جایگاه مناسب و مشروعیت حرفه و رشته در بین زمینه‌های مرتبط، رساله دکترارشته شهرسازی، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده شهرسازی.

- Chapin, T. S. (2012), "Introduction: From growth controls, to comprehensive planning, to smart growth: Planning's emerging fourth wave", *Journal of the American Planning Association*, 78(1), 5-15.
- Faulconbridge, J. R. (2012), "Economic geographies of power Methodological challenges and interdisciplinary analytical possibilities", *Progress in Human Geography*, 36(6), 735-757.
- Goldstein, H. A. (2012), "The quality of planning scholarship and doctoral education", *Journal of Planning Education and Research*, 32(4), 493-496.
- Goldstein, H. A., & Carmin, J. (2006), "Compact, diffuse, or would-be discipline? Assessing cohesion in planning scholarship, 1963-2002", *Journal of Planning Education and Research*, 26(1), 66-79.
- Goldstein, H., & Maier, G. (2010), "The use and valuation of journals in planning scholarship: Peer assessment versus impact factors", *Journal of Planning Education and Research*, 30(1), 66-75.
- Hoch, C. (1996), "A Pragmatic Inquiry about Planning and Power", In Mandelbaum, S. J., Mazza, L., & Burchell, R. W. (Eds.), *Explorations in planning theory* (pp.28-35), Transaction Publishers.
- Hoch, C. (2007), "Making plans: Representation and intention", *Planning Theory*, 6(1), 16-35.
- Kim, A. M. (2011), "Unimaginable Change: Future Directions in Planning Practice and Research About Institutional Reform", *Journal of the American Planning Association*, 77(4), 328-337.
- Maier, G. (2006), "Impact factors and peer judgment: The case of regional science journals", *Scientometrics*, 69(3), 651-667.
- Mandelbaum, S. J., Mazza, L., & Burchell, R. W. (Eds.). (1996), *Explorations in planning theory*, Transaction Publishers.
- Shmueli, D. F., & Khamaisi, R. (2011), "Bedouin communities in the Negev: Models for planning the unplanned", *Journal of the American Planning Association*, 77(2), 109-125.

<http://www.acsp.org/publications/jper>
<http://www.berkeley.edu>

<http://www.canberra.edu.au>
<http://www.envplan.com/A.html>
<http://jper.sagepub.com>
<http://jph.sagepub.com>
<http://jpl.sagepub.com>
<http://phg.sagepub.com>
<http://plt.sagepub.com>
<http://www.press.uchicago.edu>
<http://www.rutgers.edu>
<https://sites.google.com/site/planningtheoryandpractice/home>
<http://www.springer.com>
<http://www.tandfonline.com>